

PhDr. Antonín Rašek

Nová strategická koncepce Aliance

(Diskuze pokračuje)

Cílem nové strategické koncepce NATO je sjednotit názory dvaceti osmi spojenců na priority Aliance, vymezit pole její působnosti, vysvětlit veřejnosti členských států, proč je nutné podporovat členství a aktivity v rámci NATO, a tak signalizovat případným protivníkům, jaké jsou naše zájmy, za jakých podmínek a jakými prostředky je budeme prosazovat a hájit.

Jiří Šedivý, náměstek generálního tajemníka NATO
pro obrannou politiku a plánování [1]

Česká veřejnost má k Severoatlantické alianci rozporný vztah. [2] Převážná část občanů naše členství akceptuje, ale tento postoj je spíše zdrženlivý. Podle výsledků výzkumu veřejného mínění CVVM ze začátku roku 2010 je 53 % občanů s členstvím ČR v NATO spokojeno, 24 % naopak vyjádřilo nespokojenost a 23 % odpovědělo, že neví. Spokojenost častěji vyjadřovali muži, lidé ve věku od 20 do 29 let, s vyšším vzděláním, vyšší odborní nebo řídicí pracovníci, podnikatelé a lidé s dobrou životní úrovní. Podle stranických preferencí šlo nadprůměrně o příznivce ODS. Nespokojenost vyjadřovali častěji důchodci, dotázaní se špatnou životní úrovní a stoupenci KSČM. O rozpornosti postojů svědčí, že naprostá většina 85 % dotázaných se shoduje na nutnosti bránit suverenitu státu za každou cenu, avšak stejně tak výrazná 70% většina soudí, že bychom se případnému útoku neubránili nebo že o malé zemi rozhodují velmoci (64 %). K tomu navíc většina (58 %) souhlasí i s výrokem, že náklady na obranu zbytečně zatěžují rozpočet. Nejvíce českou veřejnost rozděluje otázka, zda naše armáda je či není na úrovni vyspělých západních zemí – dvě pětiny (41 %) soudí, že tomu tak je, přibližně stejná část (38 %) si myslí opak. Česká veřejnost i nadále vnímá členství ČR v NATO spíše jako určitou formu podřízení se země cizím mocnostem, než jako prostředek zaručující její nezávislost. Ve srovnání s lety 1999 až 2001 se situace změnila pouze v tom, že ubylo nerozhodných vyjádření. Šetření zkoumalo i názor na to, jak členství ČR v NATO ovlivňuje její mezinárodní postavení. S členstvím ČR v NATO spojují posílení mezinárodního postavení ČR přibližně dvě pětiny dotázaných, stejně velká část si myslí, že tato okolnost mezinárodní pozici země nijak významně neovlivňuje. Jen 8 % si myslí, že začleněním do NATO se pozice ČR ve světě oslabil. Je patrné, že došlo k nepatrnému vzestupu podílu těch, kdo si myslí, že členství v NATO na mezinárodní pozici ČR nemělo vliv, na úkor lidí vnímajících členství v NATO jako posílení mezinárodního postavení země. [3]

Hledáme-li motivy těchto rozporných občanských postojů, pravděpodobně jde o dozvuky polistopadové situace, kdy občané i převážná část politických představitelů nechtěla být v žádných vojenských uskupeních. Poté pod vlivem desítek lokálních válek, a zejména balkánské krize a ozbrojených střetnutí v republikách bývalého

Sovětského svazu, převážila potřeba zajistit bezpečnost a obranu v mezinárodním svazku. Naše zprvu veřejností kladně přijímaná aktivní účast v zahraničních misích v Zálivu a na Balkáně ochladla, a to tím více, čím byla od republiky vzdálenější. Podobná situace je i v jiných členských zemích, a to nejen středo- a východoevropských. Kanada chce vojáky z Afghánistánu pro velké vojenské ztráty stáhnout, v Holandsku kvůli tomu padla vláda, potřebné vojenské kontingenty se v době hospodářské krize těžko naplňují. To logicky zaregistrovalo i vedení Aliance a rozhodlo se nejen pro novou strategickou koncepci, ale spolu s ní chce i změnit svou tvář a stát se srozumitelnou. [4]

Mezinárodněpolitické postavení Severoatlantické aliance

Kredit NATO závisí na hodnotách euroatlantického společenství, jak je v praktické činnosti realizuje a světová veřejnost chápe. Tyto hodnoty jsou uvedeny již v preambuli Severoatlantické smlouvy ze 4. dubna 1949: Smluvní strany této smlouvy znovu potvrzují svou víru v cíle a zásady Charty Spojených národů a svou touhou žít v míru se všemi národy a všemi vládami. Jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založených na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu. Snaží se podporovat stabilitu a blahobyt národů v severoatlantické oblasti. Jsou rozhodnuty spojit své úsilí ke kolektivní obraně a k zachování míru a bezpečnosti. [5]

Aliance v době studené války své určení splnila. Po rozpadu Sovětského svazu a socialistického tábora uhájila svou další existenci i po rozpuštění Varšavské smlouvy. S jistou mírou satisfakce pomáhala i při eliminaci lokálních válek. Problémy nastaly, když se Aliance připojila k preventivní bezpečnostní strategii preemptivního charakteru. Tedy k praxi, kdy zvláště po 11. září 2001 nepřítel v podstatě určovala administrativa George W. Bushe a NATO v této souvislosti převzalo odpovědnost za konflikt v Afghánistánu. Aliance by proto ani tak neměla své hodnoty euroatlantického společenství měnit, jako spíš je s vyšší podporou světového společenství a občanské veřejnosti v jednotlivých zemích plnit.

Pokračování dosavadního kurzu by znamenalo **oslabit postavení a úlohu NATO v současném světě**, kdy je v podstatě jediným fungujícím světovým vojenským seskupením, i když v budoucnosti můžeme potenciálně předpokládat posílení vojenské spolupráce v rámci Šanghajske organizace pro spolupráci (ŠOS). Tato mezivládní organizace byla založena 14. června 2001 a jejími členy jsou Čínská lidová republika, Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán. Pozorovatelské země jsou: Mongolsko, Indie, Írán, Pákistán. V současné době usiluje o připojení Mongolsko. Členské země zabírají téměř 30 miliónů kilometrů čtverečních (tři pětiny velikosti Eurasie) a žije v nich 1 455 000 000 obyvatel. V této organizaci jsou dvě světové mocnosti a dvě nejlidnatější země světa. Na území ŠOS je více zdrojů ropy a zemního plynu než kontrolují země OPEC a její členské a pozorovatelské země se vesměs velmi rychle ekonomicky rozvíjejí. Proto se tato organizace stává stále silnější. ŠOS zajišťuje regionální bezpečnost, brání se před islámským terorismem, ale také podporuje ekonomickou spolupráci. Na summitu v říjnu 2005 v Moskvě bylo mimo jiné projednáno propojení bankovních ústav členských států. Ruská federace i Čína se snaží aktivizovat v rámci ŠOS také vojenskou spolupráci. Důkazem je letní rusko-čínské vojenské cvičení v rámci ŠOS v roce 2009. Organizace však získává na silný popud Číny i roli v rozvoji ekonomické spolupráce.

Tím spíše je potřebné se věnovat **stavu a vývoji euroatlantických vztahů, tj. vztahů evropské části a severoamerické části NATO**. Evropsští politici si dlouhodobě obecně stěžují na nedostatečný zájem amerických administrativ o evropskou část Aliance i Evropskou unii a Evropu vůbec. Anekdoticky se to někdy zahrává do autu poukazem na to, že neexistuje číslo telefonu na pana Evropu. Organizační změny po přijetí Lisabonské smlouvy sice leccos v tomto směru změnily, ale mnozí evropsští politici spíše pravicového zaměření mají aktuálně pocit, že Obamova administrativa má větší zájem o jednání s Ruskem než s evropskými zeměmi. Objektivně jsou tu jistě vážné důvody, Američané jsou přesvědčeni, že se Evropané málo starají o bezpečnost a obranu, vydávají na ni ve srovnání se Spojenými státy výrazně nižší finanční prostředky a jsou stále méně ochotni podporovat Američany při řešení vojenských konfliktů.

Na druhé straně bychom však měli akceptovat, že mezi Evropou a Spojenými státy jsou normální korektní vztahy, neexistují takové bezpečnostní hrozby, které by bylo třeba bezprostředně řešit. A cítí-li někteří politici problémy s Ruskem, například autoři známého dopisu Obamovi, mají jejich země více než Rusko lidských sil, ekonomických a finančních prostředků, aby přijaly odpovídající opatření. Je totiž zřejmé, že Obamova administrativa při vědomí jisté ztráty leadershipu praktikuje politiku tzv. *bipolárního paralelismu*, kterou v dané situaci považuje za optimální. Někteří politologové a komentátoři se domnívají, že Obamova zdrženlivější evropská politika je záměrná, podmíněná ekonomickou krizí a bezpečnostní situací, jejímž cílem je donutit Evropu a Evropskou unii lépe se starat o svou bezpečnost a ochotněji na ni vydávat finanční prostředky. Stejně tak existují bezpečnostní a vojenská experti, kteří jsou přesvědčeni o tom, že vzhledem k finanční situaci je prostředků vynakládáno dost, je jich třeba efektivněji využívat.

Realita je taková, jak řekl při své pražské návštěvě velitel NATO admirál James Stavridis, že hrubý domácí produkt 28 aliančních zemí je 31 bilionů USD a má ve zbraní tři a půl miliónu vojáků. Z nejnovějších údajů Stockholmského mezinárodního ústavu pro výzkum míru (SIPRI) je zřejmé, že světový obchod se zbraněmi je – krize nekrize – stále na vzestupu. Za polední čtyřletí stoupl o pětinu až čtvrtinu. Více než polovina exportu zbraní a zbrojního materiálu jde z USA (cca 30 %) a Ruska (cca 25 %), nejvíce je ze stovky zemí dovážejí hlavně z Ruska Čína a Indie – tedy na špičce vývoje a výroby jsou stále někdejší supervelmoci z doby studené války a největšími dovozci velmocí, které podle svých prohlášení neusilují o mocenské postavení ve světě; z dalších zemí je to Jihokorejská republika, Izrael, Spojené arabské emiráty, Indonésie a Řecko. Stále více dovážejí zbraně jihoamerické země, zvláště Chile a Venezuela, která dostala úvěr od Ruska ve výši 2,2 miliardy USD; Rusko vyvážá i do Alžíru a Malajsie. Celkový obrat obchodu se zbraněmi bez zbraní lehkých a možná i jaderných podle odhadu expertů činí přes bilion USD, tj. 2 % světového HDP. Do popředí vývozu zbraní se dostává i Německo s 11 % a Francie s 8 %. Ze zbraňových komodit se nejvíce vyvážá moderní letecká technika, zvláště bojové letouny. Struktura zájemců o zbraňové systémy umožňuje identifikovat aktuální i potenciální ohniska napětí, která se nacházejí v latinskoamerické oblasti, severní Africe, v jižní a jihovýchodní Asii a na Blízkém východě.

I když generální tajemník Rasmussen hovořil zatím obecněji o myšlence vytvořit z Aliance světové bezpečnostní fórum, pokud jde o faktické rozšiřování NATO, evropské země již na summitech v Rize a Bukurešti odmítly pokus přijmout Jižní Koreu, Japonsko, Nový Zéland a Austrálii, čímž by se z euroatlantické organizace stala celosvětová. Oddaluje se i přijetí Ukrajiny a Gruzie, a to ne ani tak kvůli Rusku, ale jejich politické

nestabilitě. Nový ukrajinský prezident Viktor Janukovyč nejel, jak se předpokládalo, nejdříve do Moskvy, ale do Bruselu, i když mohlo jít o tichou dohodu s Kremlem, protože navštívil jen sídlo Evropské unie, ne Severoatlantické aliance. Je ale zajímavé, že ujistil EU, že udělá vše pro to, aby nedošlo k další plynové krizi. Gruzie si po vyvolání rusko-gruzínského konfliktu znovu poškodila pověst zcela bezprecedentním televizním pořadem o ruském útoku na Gruzii a zavraždění jejího prezidenta Michaila Saakašviliho, což vyvolalo pobouření gruzínské veřejnosti. Kladnější postoje, i když rozhodně ne nadšené, jsou patrné pokud jde o členství některých dalších balkánských zemí.

Rozšiřování Aliance souvisí s **teritoriálním vymezením angažovanosti NATO**. Podle některých bezpečnostních expertů může jít při tvorbě nové strategické koncepce o nejvážnější problém. Evropské země nejen odmítly americkou snahu rozšířit alianční působnost z euroatlantické na celosvětovou, ale projevují i stále menší ochotu operovat ve vzdálených zemích, zvláště vojensky. Nanejvýš jsou ochotny se angažovat humanitárně, na což vydávají výrazně větší prostředky než USA. O tom, že je to nejen složité, ale i politicky svízelné, svědčí tvrzení představitelů NATO, že afghánský konflikt není klíčovým problémem Aliance či dokonce jejím smyslem. Vzbuzuje to pochybnosti, nejde-li jen o alibismus. V současné době NATO a Afghánistán v očích většiny lidí zjevně splývají. Zda je či není něco klíčovým problémem či smyslem, nezáleží na subjektivním výkladu politiků a vojáků, ale na objektivní situaci. Neúspěch v Afghánistánu by USA i Alianci postihl fatálně. To si uvědomili i ministři obrany Aliance na summitu v Tallinu 22. 4. 2010, kde se rozhodli především posílit přípravu afghánských ozbrojených sil. Spolu s tím by ale měla být věnována pozornost přípravě administrativy pro vedení státu.

Teritoriální vymezení angažovanosti úzce souvisí s **identifikací a klasifikací bezpečnostních hrozeb a schopností NATO na ně účinně reagovat**. Pokud by došlo k ohrožení euroatlantické civilizace z jiných teritorií, budou i evropské členské země ochotny se angažovat. Zatím bezprostřední ohrožení s výjimkou terorismu vyvolávaném islámskými fundamentalisty a extremisty nepocitují. Evropy se stále více začínají dotýkat ani ne tak vojenské bezpečnostní hrozby jako spíše primární bezpečnostní hrozby či přesněji **bezpečnostní předpoklady** jako je politická bezpečnost, ekonomická bezpečnost, finanční bezpečnost, sociální bezpečnost, potravinová bezpečnost, zdravotní bezpečnost, religiozní bezpečnost, soužití etnik, demografický vývoj, řízená migrační politika, dodržování lidských práv a svobod, environmentální bezpečnost, energetická a surovinová bezpečnost, technologická bezpečnost (zvláště jaderná), prevence a likvidace následků přírodních katastrof, kybernetická a informační bezpečnost.

Vztahy Aliance k jiným organizacím a bezpečnostním aktérům

Do bezpečnostního systému je nutné vnést kauzalitu. Základním metodologickým principem by proto měl být důraz na řešení primárních bezpečnostních předpokladů, při jejichž krizovém stavu poté vznikají skutečné sekundární bezpečnostní hrozby jako je terorismus, extremismus, zhroucené státy, regionální konflikty, jaderné zbraně v rukou nespolehlivých aktérů, pirátství, ozbrojené převraty spojené s nástupem totalitních či autokratických režimů, organizovaný zločin atd.

Vzhledem k současné bezpečnostní situaci ve světě a odlišnosti bezpečnostních politik je prvořadá **identifikace společných bezpečnostních a vojenských zájmů**

NATO a Evropské unie. Je tomu tak proto, že podobně jako v Severoatlantické smlouvě činnost EU na mezinárodní scéně spočívá na zásadách demokracie, právního státu, univerzality a nedělitelnosti lidských práv a základních svobod, úcty k lidské důstojnosti, zásady rovnosti a solidarity a dodržování zásad Charty Organizace spojených národů a mezinárodního práva.

Přímo se proto nabízí, aby se mezi nimi vytvořila dělba působnosti a orientace: NATO s vojenskou dominancí USA v oblasti *hard-power*, tj. bezpečnostní hrozby, a EU v *soft-power*, tj. na zmíněné bezpečnostní předpoklady v předcházení konfliktům a zhroucení států. Lisabonská smlouva k tomu vytvořila odpovídající podmínky. Po úspěšném rozšíření se EU stává silným a konkurenčně schopným ekonomickým a zahraničně politickým modelem. Není však zatím pro snižující se vojenské rozpočty jako důsledku finanční a ekonomické krize silným bezpečnostním a vojenským hráčem, navíc proto že vynakládané prostředky nevyužívá příliš efektivně. Je proto před rozhodnutím, zda vést a prosazovat své zájmy a hodnoty samostatněji, nebo být vedena Spojenými státy. A to i přes vědomí, že euroatlantické společenství je klíčové. Bude jistě důležité i v budoucnosti, protože multipolární svět může být méně stabilní než dřívější bipolarita či unipolární supervelmocenské postavení Spojených států. Řešení je na politické vůli mocenských elit v prosazování multilaterální politiky.

Tím by se zároveň vyřešila **role NATO při zajištění evropské bezpečnosti**. Samostatným problémem jsou vztahy mezi USA a evropskou částí NATO v oblasti vojenských a bezpečnostních technologií. Předpokladem je primárně evropská spolupráce a kooperace ve zbrojní výrobě, překonání konkurenčních bariér včetně ve vztahu ke Spojeným státům, což samozřejmě vzhledem k volnému trhu není jednoduché.

Mluvíme-li o delimitaci rolí mezi NATO a EU, neznamená to rezignaci na **sjednocování jejich vojenských schopností**. Nelze si přitom dělat iluze. Evropské země vojensky zaostávají za USA o desítky let (někteří odborníci říkají, že vzhledem ke stavu zbraňových systémů a velení dokonce o 35 let). Nově testované americké letecké konvenční zbraně tento rozdíl ještě dále prohlubují.

Je nutné se zamýšlet nad tím, je-li **NATO subjektem mezinárodního práva**, tzn. může-li uzavírat dohody s jinými mezinárodními bezpečnostními organizacemi. I když ne všichni politici i bezpečnostní experti budou souhlasit, strategické koncepci NATO by prospělo, kdyby se NATO obdobně jako EU přihlásilo k dodržování mezinárodního práva a respektování světové role OSN, resp. Rady bezpečnosti, při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti. I Severoatlantická smlouva se hlásí k cílům a zásadám Charty Spojených národů. Barack Obama se na rozdíl od George W. Bushe vyjádřil, že USA přikládají velký význam OSN. Obama osobně i předsedal jednomu zasedání Rady bezpečnosti.

Samostatným problémem jsou **vztahy NATO s Ruskem a Čínou**. Byly zmíněny v souvislosti se ŠOS. Rusko projevilo o tvorbu nové strategické koncepce a proces transformace NATO velký zájem, ale zároveň s evidentním cílem transformační snahy Alianci oslabit. Existuje však nedostatek informací o tom, jaká je jeho vojenská síla a jak jsou ji schopni reflektovat sami ruští představitelé. Nelze se proto divit, že jedna část politiků i představitelů, občanská veřejnost, ruské vojenské schopnosti přeceňuje, a druhá podceňuje. Rusko-gruzínský konflikt vážnější ruskou vojenskou hrozbu neprokázal. Nelze však setrvat jen u tohoto zjištění. Rusko-finský konflikt před druhou světovou válkou byl hodnocen v podstatě stejně, ale realita se ukázala úplně jiná. Těžko přehlédnout,

že USA i Aliance kromě verbálních protestů na konflikt nereagovaly, čímž daly najevo nesouhlas se Saakašviliho chováním. Na konec musela zasáhnout Evropská unie.

Zásadní stanovisko k Rusku jako bezpečnostní hrozbě přednesl při pražské 4. 3. 2010 návštěvě generální tajemník Aliance Anders Fogh Rasmussen, kde v rozhovoru s Lidovými novinami [6] řekl: „... nepovažuji Rusko za hrozbu pro spojence v NATO ... Proto bych také rád rozvíjel skutečné strategické partnerství mezi NATO a Ruskem. Musíme začít praktickou spoluprací v oblastech, kde nás spojují bezpečnostní obavy. Sdílíme zájem na boji proti terorismu, čelíme stejnému riziku, které souvisí s rozšířením zbraní hromadného ničení, zejména jaderných.“

V této souvislosti se objevila velmi zajímavá iniciativa bývalého ministra obrany Volkera Rüheho, bývalého generálního inspektora Bundeswehru generála Klause Naumanna, ředitele plánovacího výboru německého ministerstva zahraničí viceadmirála Franka Elbeho a bývalého ředitele plánovacího odboru ministerstva obrany Ulricha Weissem, [7] kteří v otevřeném dopise napsali, že konfrontace mezi Východem a Západem skončila a Moskva dnes se Severoatlantickou aliancí sdílí mnoho společných zájmů. A proto nejen jako téma diskuze, ale i strategický cíl vidí v tom, jakým způsobem by mohlo být s nástupem do multipolárního světa do Aliance začleněno Rusko. Jedině s ním je podle nich možno čelit politické, ekonomické a strategické dynamice velkých asijských mocností. Domnívají se, že Aliance by měla tvořit strategický rámec pro tři mocenská centra – Severní Ameriku, Evropu a Rusko. NATO je také jediným fórem, kde se mohou stýkat. Logicky to předpokládá, že Rusko musí splnit všechna kritéria členství, ke kterým má nyní daleko, ale uvažování o jeho členství vzhledem k Severoatlantické smlouvě nečiní žádné překážky. Nabídka by mohla tuto cestu urychlit. Stejně jako tomu bylo v případě středoevropských postkomunistických zemích a v pobaltských republikách. Autoři si jsou vědomi limitů: „Neexistuje konsenzus jak hodnotit Rusko a jak se stavět k němu. Je to zásadní otázka, která členy NATO a EU hluboce rozděluje. Jednou z příčin je fakt, že nové členské země – z historických důvodů – definují svou bezpečnost jako politiku namířenou přímo proti Rusku, zatímco imperativ pro západní Evropu říká, že bezpečnost v Evropě a pro Evropu lze zajistit jen s Ruskem, nikoli proti němu.“ Vyřešilo by to energetickou bezpečnost, kontrolu zbrojení a odzbrojení, prevenci šíření jaderných zbraní, Afghánistán – Írán – Blízký východ, konfrontaci ve Střední Asii, integraci Ukrajiny a Gruzie atd. Výhody podle signatářů dopisu zjevně převažují. Přijít s podobnou iniciativou nebo se k ní u nás připojit je zatím nemyslitelné, ale rozhodně stojí za to o ní přemýšlet. Zkomplikovalo by to život i naší krajní levici. Začít by se mohlo společnou deklarací Aliance a Ruska. Nelze k tomu ovšem nepřipojit poznámku, že v nové ruské vojenské strategii je Aliance definována jako nepřítel, Rusko je odhodláno použít jaderné zbraně jako první, a to i proti masivnímu útoku konvenčními zbraněmi.

Jistou roli ve vztazích NATO-Rusko stále ještě hrají souvislosti rozpadu tzv. světové socialistické soustavy a sjednocení Německa, proti kterému byla britská premiérka Margaret Thatcherová a další západoevropští státníci, včetně překvapených a nepřipravených Američanů, ale neuspěli proti ofenzivní iniciativě Helmuta Kohla. Daleko větším problémem však bylo a je, že jak americký, tak německý ministr zahraničí ubezpečili Rusko, že území NDR se nestane součástí Aliance, ani na území této soustavy nebudou umístěny západní vojska a zbraně, ani se do tohoto prostoru nerozšíří NATO. Základní chybou Michaila Gorbačova bylo, že nejen vyslal do Bonnu svého diplomatického

zmocněnce Nikolaje Portugalova, který naznačil, že Sovětský svaz nebude proti sjednocení Německa, ale ani si vyřčené přísliby nenechal potvrdit v příslušných dohodách. Jenže nyní převládá názor, že by tyto dohody v současné době nic neznamenal. [8]

Vnitroatlantická témata

Někteří bezpečnostní a vojenští experti požadují posoudit adekvátnost Severoatlantické smlouvy dnešním podmínkám. V prvé řadě to znamená posoudit možnost změny čl. 5 Severoatlantické smlouvy. Ten zní:

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe, bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost v severoatlantické oblasti. [9]

V Lisabonské smlouvě je povinnost pomoci vyjádřena zcela pregnantně: *Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států. Závazky a spolupráce v této oblasti jsou v souladu se závazky v rámci Organizace Severoatlantické smlouvy, která zůstává pro ty členské státy, které jsou jejími členy, základem jejich společné obrany a fórem pro její provádění.*

Kritici považují za nutné, aby článek 5 Severoatlantické smlouvy byl stejně závazný jako příslušný text v Lisabonské smlouvě. Nebude to tak jednoduché, jeden z dokumentů spojených s americkou ústavou zakazuje, aby se Spojené státy předem zavazovaly někomu v případě ozbrojeného konfliktu pomoci. Spolu s tím bude nutné řešit smysl kolektivní obrany a problematiku odstrašení, zda skutečně má, jak převažují názory, jen politický charakter. Deterent vojenské síly NATO jako kombinace jaderné a konvenční síly nejspíš podle názoru odborníků dozná změny. [10] Jde o znění článku 62 dosavadní strategie z roku 1999. [11]

Nová strategická koncepce musí přednostně posoudit současný stav a směry dalšího vývoje NATO. Má přitom respektovat obsah Severoatlantické smlouvy. Její základní funkcí je vytvořit koherentní rámec pro rozhodování Aliance na pět, deset či až dokonce patnáct let, reagovat na nové bezpečnostní hrozby, jako je energetická a kybernetická bezpečnost, „privatizace“ jaderné hrozby, pirátství, zkušenosti z využití vojenské síly a civilní pomoci v Afghánistánu a výrazně zlepšit komunikaci s veřejností v transatlantickém prostoru. Je patrné, že Aliance usiluje o to řešit nebo se podílet na řešení i bezpečnostních předpokladů, což vyžaduje hlubší diskuzi, protože z toho je patrné, že alianční představitelé nejspíš stav v oblasti energetiky či informačního systému považují za bezpečnostní hrozbu, což nemusí odpovídat pravdě. V každém případě však koncepce musí reagovat i na důsledky finanční a ekonomické krize, které nutí vlády členských zemí šetřit i na vojenských výdajích. To bude mít vliv i na to, jakými prostředky se budeme bránit, přičemž bychom si měli zachovat dosavadní vojenské kapacity, schopnosti a interoperabilitu. Úspory jsou možné nejen v již zmíněné kooperaci

ve vývoji a výrobě zbraní, ale i v rozsáhlé struktuře vedení a velení a v logistice. Jen za tohoto předpokladu se posílí schopnost NATO řešit konkrétní problémy.

Praktickým problémem je stav obranného plánování a teritoriální obrany jednotlivých států NATO.

Česká republika a Severoatlantická aliance

Česká zahraniční, a tím i bezpečnostní politika trpí handicapem – mimo rozdíl mezi pravicí a levicí existují i odlišnosti uvnitř těchto politických křídel, navíc samostatnou zahraniční politiku prezentuje prezident, takže tzv. úřednickým vládám, a často i politickému středu, nezbyvá nic jiného než lavírovat mezi těmito úskalími. Obecně se uznává, že jsme na prahu nového období strategického vládnutí. Rozdíl je pravděpodobně jedině v tom, zda strategické vládnutí je v krizi nebo musí jen reagovat na podstatně změněnou světovou situaci po jistém poklesu americké zahraniční a bezpečnostní hegemonie v souvislosti s válkami v Iráku a v Afghánistánu; a s ekonomickou krizí, která začala jako finanční krize ve Spojených státech.

Shoda je i v hodnocení bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik. Za nejvýznamnější a primární rizikový faktor, determinující faktické sekundární bezpečnostní hrozby, je pokládána právě ekonomická krize, která je zdrojem napětí a konfliktů; jako druhý faktor poté klimatické změny. Za bezpečnostní hrozby jsou shodně považovány terorismus a extremismus, šíření zbraní hromadného ničení, zvláště jaderných, regionální konflikty a jako jejich častý následek zhroubené státy a organizovaný zločin.

Převážná shoda existuje i v tom, že dostatečnou ochranu před těmito hrozbami nám poskytuje členství v Evropské unii a v Severoatlantické alianci, i když jen zčásti, ne proti hrozbám všem, a navíc v nich probíhají procesy zásadních změn. U EU je to adaptace na Lisabonskou smlouvu a v NATO právě potřeba tvorby nové strategické koncepce. K tomu je nutné přičíst i proces potřebných změn v transatlantických vazbách po nástupu nové americké Obamovy administrativy. Projevilo se to negativně zvláště v neschopnosti se dohodnout na řešení klimatických změn v Kodani a např. na neúčasti Baracka Obamy na jednání v Madridu.

Problémy jsou i v koordinaci boje proti terorismu, což se nejdramatičtěji projevuje v afghánském konfliktu, jehož řešení se setkává se stále menší ochotou evropských členských zemí i Kanady na něm participovat. Podobně je tomu i pokud jde o koordinaci aktivit vůči Íránu. Poněkud optimističtěji se vyvíjí proces jaderného odzbrojování, odstartovaný Obamovým projevem v Praze. To zčásti zlepšuje stále napjaté vztahy s Ruskem, zvláště u nových členů Aliance, např. s Polskem v souvislosti s leteckou katastrofou ve Smolensku. Jako nejvýznamnější problém aktuálně vyvstává izraelsko-palestinský problém a nadále Střední východ.

Primárně se v této souvislosti nelze vyhnout otázce, jaké jsou **přínosy a negativa členství ČR v NATO**. Všeobecně platí, že členství v Alianci, stejně jako členství v Evropské unii, nám zajišťuje bezpečnost a obranu jako nikdy v minulosti. Zároveň jsme však vystaveni rizikům jako celá tato organizace, zvláště pokud jde o naši účast v zahraničních misích a s tím spojenou hrozbu terorismu. O tom, že budeme sdílet nejen pozitiva, ale i ponese odpovědnost, jsme věděli dlouho před naším vstupem do NATO. Podle zmíněného výzkumu CVVM Češi sice považují Alianci za potřebnější (69 %, tj. o 4 % více než při předchozím výzkumu), ale zároveň méně důvěřují jejímu vlivu

na bezpečnost (57 %, tj. o 8 % méně) a na vzájemné vztahy mezi členskými zeměmi (54 %, tj. 9 % méně).

Daleko vážnější a složitější je definovat **zájmy a priority České republiky v nové strategické koncepci NATO**. Na prvním místě je to v předchozím odstavci zmíněná potřeba přesněji, a především přesvědčivě zdůvodnit, proč se Aliance účastní některých zahraničních operací, abychom o jejich prospěšnosti přesvědčili čs. občany, z nichž je 70 % proti naší účasti, zvláště pro ně příliš vzdáleném Afghánistánu.

Na druhém místě bychom potřebovali znát **proporce mezi obrannou a bezpečnostní funkcí Aliance**, možná přesněji řečeno stanovit, jaká opatření pro naši i celkovou euroatlantickou obranu je třeba udělat, protože zjevně převládla pozornost zahraničním misím, a z národních armád se postupně stávají ne obranné, ale expediční sbory.

Ministr zahraničí Jan Kohout v deníku Süddeutsche Zeitung ze dne 2. 3. 2010 prohlásil, že Severoatlantická aliance „... by měla přehodnotit nasazování misí ve světě a vrátit se k teritoriální obraně“. Odborník na mezinárodní terorismus Marián Brzybohatý z Policejní akademie českého ministerstva vnitra ale s Kohoutovým názorem nesouhlasil: „... zájmy NATO jsou v současném světě globální, a to se týká i terorismu. Terorismus je globální problém, čili omezovat se pouze na region Evropy není podle mě příliš rozumné a není to ani příliš solidární s partnery Severoatlantické aliance.“ [12]

K této problematice se vyjádřil i prezident Václav Klaus, když jednal na Pražském hradě s premiérem Janem Fischerem a ministrem obrany Martinem Bartákem o nutnosti zahájit diskuzi o organizačních změnách v armádě. Prezident již loni na podzim prohlásil, že česká armáda by měla být primárně určena k obraně vlasti, zahraniční mise jsou jen doplňkem. Není podle něj dobré, že u veřejnosti, a zřejmě i v armádě samotné převládá pocit, že je budována jako expediční sbor.

Naše předlistopadová armáda byla prezentována jako obranná, ačkoli měla útočný charakter. Vypovídají o tom např. její vysoké stavy (s občanskými pracovníky až k 300 000) i výzbroj: kolem 600 letadel a vrtulníků, 4500 bojových vozidel pěchoty a 3500 tanků, což bylo více než v tu dobu měla např. Francie.

Nová polistopadová vojenská doktrína nikoho za nepřítel nepovažovala. Již v roce 1990 se naše jednotka zúčastnila mise v Zálivu, poté na Balkáně, v Iráku, nyní v Afghánistánu. Spolu s tím se měnil charakter kdysi útočné a následně obranné armády v expediční, určenou pro zahraniční mise. Převládla koncepce dlouhodobě prosazovaná někdejšími stínovými ministry obrany Petrem Nečasem.

Nyní lze vytvářet armádu obrannou jen těžko, bylo by nutné identifikovat konkrétního nepřítel, proti kterému se chceme bránit, i získat finanční prostředky. Lze jen v rámci obranné strategie koncipovat prognostické modely budoucích bezpečnostních situací a jak by vzhledem k nim měla vypadat armáda. A na velitelsko-štábních cvičeních takové situace simulovat. S výhledem tří až pěti let, ne dvacet jak tvrdí někteří představitelé rezortu obrany, lze naštěstí věrohodně říci, že vážnější hrozba neexistuje. Je jí také možné moderními prostředky a zpravodajsky včas identifikovat a poté se připravit.

Zamyslíme-li se nad touto problematikou, tak pokud jde o pružnost strategie, měla by si ji Aliance zachovat právě v těchto rozhodovacích procesech. Jinak řečeno, prioritou bezpečnostní či obranné funkce či jejich rovnováha by měly být závislé na konkrétních bezpečnostních hrozbách a z nich vyplývajících rizicích. V nové strategické koncepci musí mít daleko větší váhu **kontrola zbrojení, odzbrojení a zamezení proliferaci**, a to v souladu se Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě z roku 1990

s jejími následnými modifikacemi, zvláště na summitu v Istanbulu v roce 1999. Kontrolní funkce je zvláště silná v uzavřené Smlouvě mezi Ruskou federací a Spojenými státy americkými o opatřeních k dalšímu snížení a omezení strategických útočných zbraní, podepsané v Praze 8. dubna 2010. Na dobrovolnosti jsou pak založeny závazky jednotlivých účastníků následného summitu 47 zemí ve Washingtonu k nešifření jaderných zbraní.

Zamyslet se je třeba nad přínosem rozvoje bilaterálních bezpečnostně politických vztahů s USA vzhledem k zájmům ČR. Jsou z hlediska naší bezpečnosti jistě perspektivní. Nelze je však rozvíjet tak neprofesionálně jako bylo rozhodování o dislokaci radiolokátoru americké protiraketové obrany na našem území, které naši prestiž v Evropě poškodilo, jak se na tom shodla podstatná část bezpečnostních expertů. Nedokázali jsme predikovat, že jde o strategický rozhodovací proces nejen s vnitropolitickými, ale i zahraničněpolitickými – se všemi souvislostmi – důsledky. (Ještě zvláštnější si počínalo Polsko, které rozmístí americké *patrioty* i přesto, že Obamova administrativa výstavbu protiraketové obrany odvolala.) Máme proto především zájem na koordinaci bezpečnostně politických zájmů ČR se zájmy evropských členských zemí NATO a EU. Ta dosud postupovala pomalu, ale vina byla oboustranná. Lepší situace se vytváří po přijetí a realizaci Lisabonské smlouvy.

V souvislosti s česko-americkými vztahy není možné si detailněji nevšimnout znovu se objevující **problematiky protiraketové obrany**. Časově souběžně jsme se mohli seznámit s novým americkým projektem protiraketové obrany a analyticko-socio-technickým textem Ivana Gabala, Oldřicha Černého a Jiřího Schneidera z *Ivan Gabal Analysis and Consulting* a z *Prague Security Studies Institute* s názvem „Zvládla Česká republika jednání o protiraketové obraně v letech 2006-2009?“. [13]

Projekt nové americké protiraketové obrany je ve studii ministerstva obrany USA Ballistic Missile Defence Report. Zatímco předchozí byl zaměřen na obranu proti balistickým střelám, současný je **proti střelám krátkého a středního doletu**. Jeho cílem je zabránit šíření jaderných zbraní a raketových technologií a omezit možnosti jejich zneužití zeměmi, které tyto zbraně mají nebo chtějí získat. Američané předpokládají ponechat třicet kusů antiraket GBI rozmístěných na Aljašce a v Kalifornii a deklarují, že jsou schopny v blízké budoucnosti odrazit předpokládanou hrozbu ze Severní Koreje a Íránu. Hodlají rozmístit dalších osm balistických antiraket. Počítají i s antiraketami SM-3 a v horizontu roku 2020 s vyvíjenými antiraketami SM-3 Block 3B proti střelám středního doletu. USA již nechtějí budovat pevná zařízení, ale mobilní. Vyžaduje to i nutnost snížit náklady. V Evropě se předpokládá rozmístit SM-3 v letech 2011-2020. V této souvislosti se bez konkrétních dalších údajů zmiňuje ČR a Polsko.

Studie přiznává, že projekt může vyvolat obavy Ruska a Číny. Proto předpokládá s Ruskem spolupráci; tu požadoval ve vystoupení na Georgetovské univerzitě ve Washingtonu i generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen. USA nepředpokládají zapojit do projektu Čínu, není však zaměřen proti ní. Má primárně **omezit vliv regionálních mocností** jako Írán či země jako Severní Korea. Lze-li předpokládat naši účast na projektu, konečně naše vláda participaci přislíbila, tím spíše lze přivítat iniciativu tří našich předních bezpečnostních expertů. Je možné s nimi souhlasit, že základní chybou bylo svěřit prosazování záměru dislokovat na našem území radiolokátor americké protiraketové obrany PR agentuře a v podstatě vyloučit z projednávání parlament, což dodnes komplikuje jednání o naší účasti

v mezinárodních misích, zejména v Afghánistánu. Ale nejen to, nepočítalo se ani s *bezpečnostní komunitou*, kterou pozval na jednání jen ředitel americké Agentury pro protiraketovou obranu generál Henry Obering. Koaliční vláda se tak zdánlivě zbavovala odpovědnosti a v krajním případě předpokládala, že záměr prosadí svou parlamentní většinou, tedy silou.

To se ukázalo jako špatná taktika. Projekt byl totiž, jak uvádějí autoři, politicko-kontroverzní, navíc především **strategickým rozhodovacím procesem s mezinárodními souvislostmi**, což vládě a odpovědným ministrům nedošlo. Neproběhlo proto ani vážnější alianční projednání, o konzultacích s Evropskou unií nemluvě, což teď, po přijetí Lisabonské smlouvy, bude už nemyslitelné. Stejně tak se dala předpokládat i reakce Ruska. Její generalitu samozřejmě nezastrašil samotný minimalistický projekt, ale stejně jako ruské vedení pochopili jeho geostrategický charakter, že dislokace bude realizována na teritoriu, které kdysi ovládal Sovětský svaz. V této souvislosti je zajímavé, o čemž se nezmiňují ani autoři, že v projektu nešlo o jakkoli masivní protiraketovou obranu, ale pouze o ochranu před malým počtem nebo náhodně odpáleným jednotlivým střelám. Stejně tak nikdo nebral v úvahu, že i ve Spojených státech byl záměr akceptován jako kontroverzní, což spolu s dalšími souvislostmi vedlo k jeho odvolání Obamovou administrativou.

Vrátíme-li se k textu „Zvládla Česká republika jednání o protiraketové obraně v letech 2006-2009?“, nejcennější je socio-technické vyústění studie, kterou by si měli prostudovat všichni politici a experti, kteří se chtějí v tématu protiraketové obrany dále angažovat. Autoři požadují profesionální diskuzi a její institucionální zajištění; zvláště negativně pocítují absenci pracoviště, které by se bezpečnostní problematikou zabývalo. Armáda kdysi měla Institut pro strategická studia, ale ministr obrany Antonín Baudyš jej zrušil. Ministr Vladimír Vetchý po několika letech zřídil Ústav pro strategická studia při Univerzitě obrany v Brně, ale ten již také neexistuje.

Leccos může pomoci vyřešit příprava nové strategické koncepce Aliance, která má být v listopadu letošního roku přijata v Lisabonu. Díky zástupci generálního tajemníka pro strategické otázky Jiřího Šedivého a vedoucí expertního týmu Madeleine Albrightové jsme začali na koncepci slibně participovat. Tato „rada moudrých“ již předložila 17. 5. 2010 svůj cca šedesátistránkový dokument, kterému ovšem musí být věnována samostatná pozornost.

Transatlantické vazby patří k základním české zahraniční a bezpečnostní politiky. Je však rozdíl mezi tím, jak ji chápou pravicové politické strany, které v době Topolánkovy vlády považovaly česko-americké vztahy za Bushovy administrativy za primární, za důležitější než je členství v EU a NATO, a demokratická levice, která aktuálně podporuje Obamovu multilaterální zahraniční politiku. Je zřejmé, že naše bilaterální transatlantické vztahy není možné efektivně zlepšovat bez adekvátního řešení v celé Evropě a v EU. Může se to vzhledem k rostoucí síle existujících a tzv. *vynořujících se velmocí* stát i jistou osudovou nutností.

Objevují se proto i náměty, zda by tyto vztahy nebylo třeba připravovat institucionálně, podobně jako v případě přípravy nové strategické koncepce NATO vytvořením nějaké „rady moudrých“, skupiny vybraných politiků a expertů. Podobné řešení se nabízí i pokud jde o optimalizaci vztahů s Ruskem a Čínou.

Tyto výzvy by se měly stát cílem globálního strategického vládnutí, které je především reakcí na výzvy, jež vznikly jako důsledek změny globálních partnerů: nové

Obamovy administrativy, sebevědomého Evropského parlamentu i celé EU po přijetí Lisabonské smlouvy, rostoucí moci Číny, Ruska a Indie.

To by mělo naplnit i jiný obsah strategického vládnutí – podle jedněch jako reakci na krizi po neúspěchu konfrontační politiky, podle jiných jako odezvu na změněnou globální situaci. K tomu chybějí adekvátní světové instituce nebo je třeba ty dosavadní, jako např. OSN, radikálně reformovat, zvláště její Radu bezpečnosti, což se dlouhou dobu nedaří, což se projevuje např. v úsilí přenést její pravomoci na G20 nebo dokonce na G4, protože USA, EU, Čína a Japonsko vytvářejí 75 % světového HDP. Rozhodující je politická vůle překonat ideologické rozpory.

Na aktéry světové bezpečnosti však těžko spoléhat, jsou spíše součástí existující situace, než by mohli být jejími aktivními řešiteli. Řešením je **nový multilateralismus a jeho institucionalizace** jako protiváha *multipolarity*, která vždy přináší řadu problémů a mnohdy vyvrcholí válkou, jako tomu bylo i v případě dvou v Evropě vyvolaných světových válek. Evropa se proto musí zbavit zátěže evropocentrismu. Spojené státy však zatím dávají přednost dohodnout se s Ruskem a Čínou samostatně. Hillary Clintonová hovoří o „*apolárním světě*“. Klíčovou pozitivní roli by v tomto procesu mohla sehrát Evropská unie jako multilaterální subjekt s příslušnou legitimitou a bezprecedentní zkušeností integrace jako nejzávažnějšího projektu globální strategického vládnutí. Multilateralismus je transatlantické vazbě bytostně vlastní. Čím hlubší budou tyto vazby, tím hůře je možno je podkopat.

„Čím víc sporů budeme mít, tím silněji budou ostatní určovat tón.“ [14] Vztahy tedy nejsou samozřejmostí, je nutno je promyšleně kultivovat. Předpokladem je *debilateralizace* vzájemných vztahů s USA, což představuje i jeden z nových stupňů evropského integračního a unilaterálního, a zároveň antinacionálního vývoje. Výsledkem by měl být světový multilaterální řád. Na druhé straně je to možná pro euroatlantický prostor a jeho kulturu poslední příležitost. [15] Primárním krokem by k tomu měla být lepší komunikace mezi Evropou reprezentovanou Evropskou unií a Spojenými státy, aby si lépe porozuměly, pokud obě strany někdy dobře rozumějí samy sobě.

Globální vládnutí neznamena vládnout světu, ale lépe a legitimně zvládat globální procesy, přebírat odpovědnost za řešení globálních problémů a reagovat na nové globální výzvy.

Nemůžeme jen žádat a přijímat

Od počátku českého členství v Alianci bylo zřejmé, že naše republika je stejně jako ostatní členské země v recipročním vztahu, nemůže jenom žádat a přijímat benefity, ale neustále se i podílet na posilování Aliance. Už jsme pro to udělali mnohé: podstatně přebudovali a profesionalizovali armádu, aby mohla sloužit aliančním potřebám. Perspektivně je třeba počítat především s tím, jak v souladu s novou strategickou koncepcí posilovat obrannou funkci Aliance i naší země.

Úspěch závisí, jak bylo uvedeno, na politické vůli. Vnější bezpečnost je logicky determinována zvláště kvalitní zahraniční politikou. Zásadní cestou je, aby byla co nejjednodušší a schopná prosazovat naše hodnoty a zájmy. Jinak se těžko v současné situaci prosadíme. Zatím je situace na naší politické scéně spíše smutná, existují v ní nepřehlédnutelné a v mnohém odlišné názory, zvláště pokud jde o vztah k Severoatlantické alianci a k Evropské unii, účast v zahraničních misích a postoj k dislokaci

americké protiraketové obrany na našem území. Jsou patrné i významné rozdíly mezi postoji vedení stran a jejich členskou a voličskou základnou. Např. pokud jde o postoj k Evropské unii, členové a voliči ODS k ní mají výrazně pozitivnější vztah než vedení; u ČSSD je tomu naopak, vedení je v pozitivních postojích ve srovnání s členy a voliči daleko kompaktnější. Zatímco názorová heterogenita bezpečnostní a akademické komunity je při tvorbě strategických dokumentů spíše prospěšná, ve strategických rozhodovacích procesech politických subjektů je vážnou překážkou, zahraniční a bezpečnostní politika státu by měla být co nejhomogennější. Není možné přehlédnout ani výrazně kritické postoje prezidenta republiky k Evropské unii.

Text byl zpracován v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] Aliance by neměla ředit své schopnosti. Rozhovor Ladislava Lenka s Jiřím Šedivým, *Revue českého obranného a bezpečnostního průmyslu* 1/2010, s. 38-39. Dále se tu uvádí: zhodnotit změny trendů v mezinárodním a bezpečnostním kontextu, analýza bezpečnostních rizik, posuny v rovnováze moci, směr transformace NATO, odstrašení a role jaderných zbraní, rovnováha mezi kolektivní obranou a dalšími činnostmi mimo území Aliance, charakter vojenských schopností a struktury sil, role protiraketové obrany, spolupráce s jinými organizacemi, zvláště EU, vztah k Rusku, postoje k veřejnosti atd.
- [2] Tento text odpovídá na témata uvedená v závěru článku RAŠEK, A. NATO připravuje novou strategickou koncepci. *Vojenské rozhledy* 2/2010, str. 3-21.
- [3] Zdroj: www.denik.cz.
- [4] Vedoucí expertní skupiny Madeleine Albrightová chce, aby nová strategická koncepce byla „vnímána v Dillí, Islámábádu, Pretorii, Káhiře, Brasílii a Pekingu“.
- [5] *Příručka NATO*. Úřad NATO pro tisk a informace Brusel a Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, Praha, 1995. Dodatek VIII Severoatlantická smlouva, s. 223.
- [6] JANOUŠEK, P. Nepovažují Rusko za hrozbu: Členství Ruska v NATO? V principu je možné, ale nerealistické. *Lidové noviny* 6. 3. 2010, s. 8.
- [7] Otevřený dopis: Je čas přizvat Rusko do NATO. *Literární noviny* 11/2010, s. 8.
- [8] Blíže viz např. Luňák, P. Jak se rodila nová Evropa. *Orientace LN*, 13. 3. 2010, s. 24.
- [9] *Příručka NATO*. Úřad NATO pro tisk a informace Brusel a Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, Praha, 1995. Dodatek VIII Severoatlantická smlouva, s. 223.
- [10] Viz např. TŮMA, M. Jaký bude odstrašující charakter nové Strategické koncepce NATO? *Mezinárodní politika* 1/2010, s. 37-39.
- [11] „Základní účel aliančních jaderných sil je politický, tj. zachovat mír a zabránit nátlaku a jakékoli válce. Měly by současně u potenciálních agresorů vzbuzovat nejistotu o povaze o reakce spojenečů na vojenskou agresi.“ Předpokládá se, že jaderné zbraně by měly být použity proti těm, kdo je mají, ne proti těm, kdo je nevládní.
- [12] ADAMEC, T. *Kohout kritizoval strategii NATO*. ihned.cz 4. 3. 2010.
- [13] GABAL, I., ČERNÝ, O., SCHNEIDER, J. *Zvládnla Česká republika jednání o protiraketové obraně v letech 2006-2009?* Ivan Gabal Analysis and Consulting a Prague Security Studies Institute. Praha 24. 2. 2010.
- [14] Z vystoupení Davida Hamiltona, ředitele Centra pro transatlantické vztahy Univerzity Johna Hopkinse ve Washingtonu na mezinárodní konferenci *Evropská unie, Spojené státy a „krize globálního vládnutí“*? Praha 18. 3. 2010.
- [15] Viz např. vystoupení Petra Druláka na mezinárodní konferenci *Evropská unie, Spojené státy a „krize globálního vládnutí“*? Praha 18. 3. 2010.

Mgr. Jan Ludvík

Hrozba jaderných zbraní v současnosti

Nejobávanějším z možných scénářů budoucího vývoje je ten, v němž by se teroristickým skupinám podařilo získat zbraně hromadného ničení.

Evropská bezpečnostní strategie 2003

Nejvážnější nebezpečí pro svobodu leží na křižovatce radiokalamu a technologie.

Národní bezpečnostní strategie USA 2002

Po desetiletí studené války žili lidé s pocitem možné jaderné apokalypsy. I dnes jsou zbraně hromadného ničení obecně považovány za jednu z největších bezpečnostních hrozeb. Následující článek si klade za cíl analyzovat současné hrozby ze strany jaderných zbraní. Tento postup volím v souladu s Glaserem a Fetterem, [1] protože ničivý potenciál jaderných zbraní jasně přesahuje možnosti zbraní chemických a radiologických. Některé biologické zbraně mohou sice s největší pravděpodobností mít smrtící dopad srovnatelný se zbraněmi jadernými, avšak pro odlišný charakter biologických zbraní a udržení konzistentnosti textu bude analýza omezena pouze na jaderné zbraně. [2] Takzvané radiologické zbraně, populárně označované jako „špinavá bomba“, budou z této analýzy vyňaty, ačkoliv by se mohlo zdát, že do „jaderné“ kategorie patří. Jejich povaha je však podstatně odlišná a ničivý potenciál nesrovnatelně menší. Mezi jaderné hrozby rovněž neřadím rizika vyplývající z civilního využití jaderné energie. Pro zachování analytické jednotnosti výklad omezím pouze na roli jaderných zbraní. Rozsah problému by si samozřejmě zasloužil mnohem extenzivnější pojednání, než jaké zde mohu podat, proto se následující text zaměřuje především na nejdůležitější, nebo neprávem opomíjené argumenty.

Úvod

Současný mezinárodní režim jaderných zbraní bývá označován jako „jaderný řád“. [3] Tento režim do značné míry vytváří rámec, ve kterém dnes jaderné zbraně existují, a jehož základem je především *Smlouva o nešíření jaderných zbraní* (NPT – Non-Proliferation Treaty). Tak zvaná proliferace, možné získání jaderných zbraní ze strany tzv. problémových států (*rogue states*), představují zásadní výzvu režimu NPT. Bývají proto označovány za jednu z největších bezpečnostních hrozeb současnosti. [4]

V tomto kontextu je vhodné věnovat pozornost dvěma nejpravděpodobnějším scénářům. Za ty považuji konflikt mezi USA, případně USA vedenou koalici, a některým z problémových států a střet dvou aktérů s menším jaderným potenciálem, pro jehož ilustraci použiji stručný rozbor (*case study*) možného jaderného konfliktu mezi Pákistánem a Indií. Tyto dva příklady by nám měly pomoci pochopit hlavní potenciální rizika mezistátního konfliktu s možností nasazení jaderných zbraní. První z nich ukazuje asymetrický střet velmoci s regionální mocností, zatímco druhý ukazuje na možný charakter

střetu mezi dvěma státy s relativně malým jaderným arzenálem. Zmíněné příklady by měly v mnohém nabídnout teoretický přesah i pro ostatní, méně pravděpodobné scénáře. Poté budou analyzovány současné jaderné doktríny některých jaderných velmocí, především s ohledem na možnost použití jaderných zbraní z jejich strany.

Proliferace jaderných zbraní a smlouva NPT

Role proliferace a problémových států bývá také často diskutována vzhledem k možnosti získání respektive využití jaderných zbraní některou z militantních teroristických skupin. Z toho důvodu je třeba věnovat pozornost rovněž tomuto tématu. Vzhledem ke složitosti a specifčnosti, která by přesáhla možnosti této stati, nebudou rozebírány dopady dalšího rozmístění efektivní protiraketové obrany, pokud to nebude v dané souvislosti nezbytné. [5]

Jak jsem již uvedl, smlouva o nešíření jaderných zbraní představuje ústřední bod současného jaderného režimu. Nicméně platí, jak poznamenává Joseph F. Pilat: „*NPT a mezinárodní režim nešíření jaderných zbraní byl vytvořen v odlišné době, aby se vypořádával s odlišnými hrozbami.*“ [6]

Ačkoliv členské státy NPT na hodnotící a prodlužovací konferenci v roce 1995 prodloužily platnost dohody na neurčito, zůstala zachována podstatná omezení smlouvy, která limitují její možnost zamezit proliferaci jaderných zbraní.

Podle článku IX je legitimním vlastníkem jaderných zbraní pouze ten stát, „*kteřý vyrobil a provedl výbuch jaderné zbraně nebo jiného jaderného výbušného zařízení před 1. lednem 1967.*“

Toto ustanovení mělo omezit vlastnictví jaderných zbraní pouze na pět velmocí, stálých členů RB OSN. [7] Přestože naprostá většina států je dnes signatářem smlouvy NPT, čtyři země, Indie, Pákistán, Izrael a Severní Korea, všechny vlastníci jaderné zbraně, ke smlouvě nepřistoupily, respektive od ní odstoupily (KLDK). Právě ustanovení článku X, který umožňuje státům po třech měsících od oznámení od smlouvy odstoupit, představuje společně s možností zneužití článku IV, jenž dává členským státům právo na neomezený výzkum, výrobu a využití jaderné energie pro mírové účely, zásadní strukturální problém NPT. [8]

Přestože NPT vytvořila užitečný nástroj omezující šíření jaderných zbraní, nedokázala zabránit severokorejskému režimu ve vývoji atomových zbraní. Podobně Írán, pod krytím článku IV, podle všeho vyvíjí vlastní vojenský jaderný program. Proliferace tak představuje klíčovou výzvu NPT a hrozí znehodnocení významu, který smlouvě členské státy přikládají.

Chaim Braun a Christopher Chyba identifikují tři široké a propojené výzvy režimu nešíření jaderných zbraní:

- a) latentní proliferaci, kdy stát zůstává členem NPT a pod krytím článku IV vyvíjí kapacity vyrobit atomové zbraně,
- b) proliferaci prvního řádu, kdy je materiál nebo technologie získána nejadernými státy od soukromých společností nebo přímo od jaderných států,
- c) proliferaci druhého řádu, kdy si rozvojové země s různými schopnostmi vzájemně pomáhají a obchodují mezi sebou. [9]

Jak ukázal Montgomery, proliferace jaderných zbraní se soustřeďuje kolem Pákistánu, který poskytoval pomoc většině ostatních států, jejichž jaderné programy jsou nejčastěji označovány za hrozbu, přičemž klíčovou roli hrají rovněž KLDK a Írán. [10]

V této souvislosti je zásadní otázkou, proč vlastně problémové státy usilují o získání jaderných zbraní? [11] Ze strategického hlediska se jedná o tak zvané **reverzní odstranění**, kdy je vyměněna role odstrašujícího a odstrašovaného.

„*Klíčovou otázkou následně není, zdali USA mohou odstranit například Írán či Čínu od jaderného útoku, nýbrž zda tyto země mohou naopak odstranit USA či NATO od regionální intervence...*“ [12]

Možnosti využití atomových zbraní ze strany malých jaderných mocností se mohou zásadně lišit od postupů, které mají k dispozici jaderné velmoci. Toto rozdělení je dáno na základě odlišných kapacit nukleárních sil těchto států. Davis mezi malé jaderné mocnosti řadí Indii, Izrael, KLR, Pákistán, v budoucnu Írán. Na rozdíl od velmocí nemají tyto státy velký jaderný arzenál, rozsáhlé prostředky k jeho dopravě na cíl, ani celosvětové zájmy. [13]

Jak poznamenal klasik jaderné strategie Thomas Schelling: „*Shledávám obtížné si představit využití jaderných zbraní vládou státu, kromě státu s dostatečným arzenálem pro využití na bojišti, které by nebylo teroristické.*“ [14]

Jinými slovy malé jaderné arzenály mohou být jen obtížně využity na bojišti pro taktické účely, jejich hlavní role spočívá právě ve výše zmíněném reverzním odstranění.

Odstranění ze strany států s malým jaderným arzenálem se tak do značné míry opírá spíše o *odstranění potrestáním* než o *odstranění odepřením*, [15] neboť jejich síly nemusí být dostatečné k tomu, aby odhodlaného velmocenského protivníka (USA) zastavily, pokud se rozhodne k vojenské akci. [16] Základním předpokladem takového odstranění je skutečnost, že ačkoliv nemají možnost způsobit Spojeným státům zničující poškození, mohou tyto státy hrozit protivníkovi způsobením škod, které překonají význam jeho lokálních zájmů.

Z takového postupu však vychází hned několik rizik. Ačkoliv je nepravděpodobné, že by některý z problémových států zaútočil na území Spojených států a riskoval masivní odvetu, nemůžeme vyloučit použití jaderných zbraní jiným způsobem. Možnosti, že by k jejich použití sahla jaderná mocnost, pravděpodobně USA, v odzbrojujícím úderu, se budu věnovat v další části. Existuje však i možnost jejich prvotního využití ze strany malého jaderného státu, mezi nimi se uvádí použití k vytvoření **elektromagnetického impulzu** s cílem eliminovat americké satelity nebo útok „*na malý počet kritických vojenských zařízení v počáteční fázi konfliktu*“. [17]

Státy s malým jaderným arzenálem musí čelit řadě problémů, které riziko jeho použití podstatně snižují. Jedná se především o limitované možnosti dopravy zbraní na cíl. Jejich balistické rakety mají obecně menší dosah i užitečné zatížení, schopnost těchto raket proniknout systémem protiraketové obrany je navíc nejistá. [18] Téměř v každém případě konfliktu s USA musí protivník počítat s naprostou dominancí amerických sil ve vzduchu, která podstatně snižuje možnost přepravy zbraní na cíl letecky, a možností ztráty nedostatkových jaderných zbraní bez jejich jakéhokoliv využití. Nekonenční systémy dopravy jsou pak podobně nejisté. [19]

Indie a Pákistán

Jedním z regionů s enormním konfliktním potenciálem, který bývá považován za místo možného nasazení jaderných zbraní, je indický subkontinent. Indie a Pákistán se střetly již ve čtyřech válkách, a to v letech 1947-48, 1965, 1971 a 1999, přičemž

poslední konflikt proběhl v době, kdy oba státy již své jaderné zbraně otestovaly. Případ indické jaderné zbraně je však značně specifický. Jak přesvědčivě ukázal Scott Sagan, rozhodující úlohu při rozhodnutí získat tyto zbraně hrály domácí politické preference, nikoliv bezpečnostní úvahy. [20] Indie rovněž přijala závazek nepoužít jadernou zbraň jako první. [21]

Na jednu stranu se může zdát, že vzhledem k indické konvenční převaze je takové rozhodnutí nepodstatné, přesto je třeba zdůraznit, že indický závazek může podstatně snížit pravděpodobnost, že by Indie použila svoje jaderné zbraně v preventivním úderu na pákistánská jaderná zařízení.

Konvenční převaha Indie naopak vede pákistánskou strategii k rezervovanému postoji vůči politice nepoužití jaderné zbraně jako první.

Pákistánská jaderná doktrína je založena na třech principech:

- a) minimálním odstrašení,
- b) možnosti prvního využití,
- c) nedefinovaném prahu jaderné války.

Cílem této strategie je udržovat indickou vládu v nejistotě, kdy může válka eskalovat, a tak posílit odstrašení. Ačkoliv je pákistánská doktrína v mnoha bodech záměrně nejasná, dostupné informace naznačují, že Islámábád považuje jaderné zbraně za poslední možnost a k využití nukleární možnosti dojde až poté, co všechny ostatní možnosti selžou. K eskalaci konfliktu na jadernou úroveň by došlo pouze v případě, že by indický postup ohrožoval samotnou existenci Pákistánu. [22] Takové riziko je však poměrně malé, neboť indická aktivita směřující proti samotné existenci a suverenitě Pákistánu je značně nepravděpodobná.

Indie se místo toho snaží vyvinout strategii, která by jí umožnila vést omezenou konvenční válku pod úrovní stanovenou Islámábádem k přechodu na jadernou úroveň. Taková doktrína může být sice potenciálně velmi riskantní, ale vzhledem k faktu, že se obě strany dobře znají a dlouhodobě prokazují značnou míru racionálního chování, je možné předpokládat, že Indie dokáže velice dobře odhadnout úroveň pákistánské konvenční tolerance a zastavit se v bezpečné vzdálenosti od této úrovně.

Vzhledem k tomu, že pákistánský arzenál není zamýšlen a není ani vhodný pro bojové využití na frontě, demonstroval by Pákistán v případě konfliktu pravděpodobně svůj jaderný práh ve snaze posílit odstrašení sám. Taktické nasazení proti indickým vojenským cílům je neefektivní a odvetné nasazení proti cílům na území Indie je až poslední možností. Alternativou by tak byla jaderná exploze na vlastním území, která by posílila důvěryhodnost odstrašení. Takový krok by byl možným řešením ve snaze zastavit indický postup, protože by výrazně zvýšil věrohodnost odstrašení.

Další hrozba ze strany Pákistánu vychází z možného získání jeho jaderných zbraní nestátními aktéry. [23] Tato obava je dlouhodobá a zdá se, že vláda v Islámábádu si jí je dobře vědoma a zajištění jaderných zbraní je s ohledem na situaci v zemi na relativně odpovídající úrovni. V jejich zabezpečení hraje hlavní roli armáda, kde je stále dominantní ideologií „*profesionalismus*“ vycházející z tradic důstojníků britské indické koloniální armády, a která dlouhodobě usiluje o maximalizaci své kontroly. Získání armádního arzenálu teroristy by bylo proti jejím zájmům. [24] Ani v tomto případě se tak riziko použití jaderných zbraní nejeví zdaleka takové, jak je někdy prezentováno.

USA, Čína, Tchaj-wan

V kontextu šíření jaderných zbraní je třeba reflektovat změny strategie jaderných velmocí, které na toto šíření reagují. Rizika pramenící z možné jaderné války mezi velmocemi samotnými jsou dnes pokládána za extrémně nízká. [25] Autoři Lieber a Press argumentují tím, že americká jaderná převaha efektivně znehodnocuje jaderné odstrašení ze strany Ruska a Číny, neboť tyto státy nemají jistotu druhého úderu. Nedostatky v ruském a čínském jaderném arzenálu dávají USA možnost s vysokou pravděpodobností vyřadit všechny jaderné zbraně protivníka prvním úderem. Nicméně takový scénář můžeme téměř vyloučit. Ve vztahu k Rusku se momentálně nezdá konfliktní scénář pravděpodobný, a navíc Rusko odstranilo některé ze slabin svého odstrašení. [26]

Ve vztahu USA-Čína se nedá vyloučit střet v návaznosti na vývoj ve vztazích Čína vs. Tchaj-wan. [27] Poslední vývoj ukazuje, že i tento střet je poměrně nepravděpodobný. USA jasně preferují status quo, což je situace vyhovující podle všeho i Tchaj-wanu, o čemž svědčí i vítězství konzervativní Národní strany (KMT – Kuomitangu) nad Demokratickou pokrokovou stranou (DPP) v posledních volbách. Rovněž Čína se pravděpodobně nepokusí ohrozit svůj ekonomický rozvoj konfliktem, pokud nebude muset reagovat na vývoj na ostrově. Čínská jaderná doktrína dlouhodobě zdůrazňuje nepoužití jaderných zbraní jako první, ačkoliv komentáře v nedávné době naznačují, že vlivní představitelé ČLR preferují tento závazek limitovat. [28]

Jaderný konflikt mezi velmocemi se tedy v současné době i blízké budoucnosti zdá téměř vyloučený. Pravděpodobnější se jeví omezené nasazení jaderných zbraní v konfliktu mezi USA a některým z problémových států, přičemž USA by mohly použít jaderné zbraně k preventivnímu odzbrojujícímu úderu, což je možnost naznačená v americkém *Nuclear Posture Review 2001*. Jak však přesvědčivě ukazují Glaser a Fetter, [29] praktická využitelnost takového úderu je nízká, mimo jiné protože většinu potenciálních cílů mohou eliminovat konvenční zbraně, zatímco ty, které by takovému útoku odolaly, jsou často schopny přežít i jaderný úder. Zároveň je třeba reflektovat vliv existence normy nepoužití jaderných zbraní, jaderného tabu, která prakticky vylučuje nasazení nukleární výzbroje ze strany USA. [30]

Použití jaderných zbraní teroristy

Téma, které bývá často označováno jako jedna z největších hrozeb, je použití jaderných zbraní teroristy. Přestože by taková možnost rozhodně neměla být podceňena, je třeba upozornit na některé faktory, které ji činí mnohem méně pravděpodobnou. Ačkoliv bývá terorismus řazen mezi nové bezpečnostní hrozby, skutečnost je mnohem složitější. Například v roce 1982 napsal Thomas Schelling: „*Někdy v osmdesátých letech může organizace, která není vládou státu, získat několik jaderných zbraní. Pokud ne v osmdesátých letech, tak v letech devadesátých.*“ [31]

Podle veřejně dostupných informací k ničemu takovému nedošlo ani během další dekády, přesahující Schellingův předpoklad. Vlastní vývoj zbraně je technologicky extrémně náročný a vyžaduje schopnost vytvořit, řídit a udržet komplexní dlouhodobý projekt vyžadující rozsáhlou vědeckou a technickou infrastrukturu. [32]

Obavy z možnosti krádeže jaderné zbraně v bývalém SSSR se nepotvrdily a můžeme předpokládat, že pravděpodobnost takového vývoje nestoupla. Navíc existuje jen málo indicií, že by teroristické organizace vůbec o takové zbraně usilovaly. Al-Ká'ida sice

deklarovala svůj zájem o zbraně hromadného ničení včetně jaderných, avšak například Dolnik se domnívá, že „v případě al-Ká'idy se zdá, že zapletení skupiny se zbraněmi hromadného ničení bylo zatím motivováno snahou šířit strach a získat publicitu místo hromadného zabíjení“. [33]

Finanční náročnost může rovněž limitovat snahu získat jadernou zbraň. Vzhledem k tomu, že primárním cílem útoku nejsou jeho oběti, ale jiné publikum, ať už veřejnost, politické vedení, nebo jiný recipient, je zásadním cílem teroristů vzbudit dostatečnou pozornost.

Zpráva komise pro vyšetření útoků 11. září uvádí, že částka potřebná na realizaci útoků, které byly zcela evidentně bezprecedentní a získaly al-Ká'idě masovou pozornost, se pohybovala mezi 400-500 tisíci dolary. [34] Motivace teroristů získat jadernou zbraň je tak dost pravděpodobně limitována i nákladností ve srovnání s možností působit rozsáhlé škody jednoduchými a levnými prostředky, jako jsou konvenční výbušniny. Např. podle dokumentů získaných izraelskou armádou během operace *Defensive Shield* byla cena bomby pro sebevražedného útočníka odhadována na 150 dolarů. [35]

Závěry

Tato studie se zaměřila na osvětlení současných hrozeb ze strany jaderných zbraní. Věnovala se jednak teoretické možnosti použití jaderných zbraní, dále stručně rozebrala některé scénáře naznačující možnost potenciálního vzniku jaderného konfliktu. Za tyto konfliktní vztahy považují především možný útok USA vůči jadernému programu některého z problémových států, možnost jaderné eskalace střetu USA a Číny kvůli Tchaj-wanu a konflikt mezi Pákistánem a Indií, ovšem mnohé teoretické předpoklady platí i pro jiné možné případy střetu.

Analýza ukázala, že mezi velmocemi efektivně funguje jaderné odstrašení. Problémové státy musí čelit nejen obtížím s vývojem, ale jsou rovněž efektivně odstrašovány, postrádají kapacity druhého úderu a mají omezené prostředky spolehlivé dopravy zbraně na cíl. Musí se proto chovat opatrně a nepřekročit určitou hranici, za kterou by ohrozily zájmy velmocí tak, že by velmoci byly ochotny zahájit ozbrojený konflikt. Chování USA na druhou stranu ovlivňuje normativní jaderné tabu a vysoká efektivita jejich konvenčních zbraní (i ve srovnání s jadernými zbraněmi). Teroristické organizace se musí vypořádávat nejen s technickými obtížemi a překážkami ze strany států, tak s finanční náročností získání jaderné zbraně. Pro případné útoky mají teroristé k dispozici jiné, levné a efektivní metody.

I když nebylo možné rozebrat všechna nebezpečí vycházející z možnosti užití jaderných zbraní, je patrné, že jaderná rizika jsou obecně menší, než za jaké bývají obecně považována, a to i přes enormní hrozby, ze kterých vycházejí. Zároveň se můžeme důvodně domnívat, že nastíněná situace bude mít přesah i ve střednědobém horizontu.

Poznámka:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Josefu Fučíkovi, Ludku Moravcovi, Martinu Bláhovi, Haně Konřové a anonymnímu recenzentovi za jejich cenné kritické komentáře k předchozím verzím statí.

Literatura:

- [1] GLASER, Charles L. a Steve FETTER. Counterforce Revised: Assessing the Nuclear Posture Review's New Missions. *International Security*. Vol. 30, No. 2 (2005):84-126.
- [2] Pro podrobnější diskuzi o tomto argumentu srovnej GLASER Charles a Steve FETTER, Counterforce Revised: Assessing the Nuclear Posture Review's New Missions. *International Security*. Vol. 30, No. 2 (2005): 87-88.
- [3] WALKER, William. Nuclear Order and Disorder. *International Affairs*, Vol. 76, No. 4 (2000):703-724.
- [4] Tento pohled však není univerzální, především někteří představitelé realistické tradice se domnívají, že jaderné zbraně mají podstatný stabilizační efekt a jejich šíření, minimálně mezi mocnými státy, může být spíše prospěšné pro uchování míru. Srovnej WALTZ, Kenneth N. More May Be Better, in Scott D. SAGAN a Kenneth N. WALTZ. *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*. New York: Norton, 2003; rovněž MEARSHEIMER, John J. Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*. Vol. 15, No. 1 (1990):5-56.
- [5] Podrobně se tomuto problému v ČR věnoval Nikola Hynek z pražského Ústavu mezinárodních vztahů, jehož práci může čtenář využít. Viz HYNEK, Nikola. Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu: Vztah k odstrašování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 43, No. 4 (2008):5-31; dále srovnej rovněž POWELL, Robert. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. *International Security*. Vol. 27, No. 4 (2003):86-118.
- [6] PILAT, Joseph, F. The end of the NPT regime? *International Affairs*. Vol. 83, No. 3 (2007):474.
- [7] Zároveň je však třeba připomenout, že v roce 1968, kdy byla smlouva podepsána, Čína de facto členem RB nebyla, neboť toto místo náleželo zástupcům Tchaj-wanu. Zástupci ČLR získali místo v RB až v roce 1971. Ve vztahu ke smlouvě NPT je třeba připomenout, že jak Čína, tak Francie přistoupily ke smlouvě teprve v roce 1992.
- [8] PILAT, Joseph, F. The End of the NPT Regime? *International Affairs*. Vol. 83, No. 3 (2007):476.
- [9] BRAUN, Chaim a Christopher F. CHYBA. Proliferation Rings: New Challenges to the Nuclear Non-proliferation Regime. *International Security*. Vol. 29, No. 2 (2004):5-6.
- [10] MONTGOMERY, Alexander H. Ringing in Proliferation: How to Dismantle an Atomic Bomb Network. *International Security*. Vol. 30, No. 2 (2005):153-187.
- [11] Pro různé modely toho proč státy usilují o získání jaderných zbraní srovnej SAGAN, Scott D. Why Do States Build Nuclear Weapons: Three Models I Search of a Bomb. *International Security*. Vol. 21, No. 3 (1996/1997):54-86; rovněž srovnej TŮMA, Miroslav. *Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, ss.64-74.
- [12] HYNEK, Nikola. Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu: Vztah k odstrašování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 43, No. 4 (2008):13.
- [13] DAVIS, Carmel. An Introduction to Nuclear Strategy and Small Nuclear Powers: Using North Korea as a Case. *Defence Studies*. Vol. 9, No. 1 (2009):93.
- [14] SCHELLING, Thomas C. Thinking about Nuclear Terrorism. *International Security*. Vol. 6, No. 4 (1982):66.
- [15] Pro rozdíl mezi oběma typy odstrašení viz klasická práce SNYDER, Glenn H. *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*. Princeton: Princeton University Press, 1961; rovněž srovnej JERVIS, Robert, 1989., Rational Deterrence: Theory and Evidence. *World Politics*. Vol. 41, No. 2:183-207; POWELL, Robert. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. *International Security*. Vol. 27, No. 4 (2003):86-118; TRAGER, Robert F. a Desislava P. ZAGORCHEVA. Deterring Terrorism: It Can Be Done. *International Security*. Vol. 30, No. 3 (2005/2006):87-123.
- [16] WILKENING, Dean a Kenneth WATMAN. *Nuclear Deterrence in a Regional Context*. Santa Monica: RAND, 1995, s.xi.
- [17] WILKENING, Dean a Kenneth WATMAN. *Nuclear Deterrence in a Regional Context*. Santa Monica: RAND, 1995, s.27.
- [18] To platí i v případě, kdy protiraketový systém může dosáhnout jen omezené úspěšnosti. POWELL, Robert. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. *International Security*. Vol. 27, No. 4 (2003):86-118 sice ukazuje, že pro snížení rizika úspěšného jaderného útoku regionálního aktéra na intervenující velmoc je třeba velice vysoká efektivita protiraketového systému, ale jeho herně-teoretický model nepokrývá psychologickou odstrašující schopnost systému.

- Přítom počet raket, které může mít regionální hráč k dispozici je relativně malý a ani jejich spolehlivost není často příliš vysoká. Jednoduše řečeno, již samotná možnost, že protiraketová obrana může shodou šťastných náhod sestřelit malý počet reálně odpálených střel, snižuje jeho ochotu riskovat.
- [19] Viz DAVIS, Carmel. An Introduction to Nuclear Strategy and Small Nuclear Powers: Using North Korea as a Case. *Defence Studies*. Vol. 9, No. 1 (2009):93-117.
- [20] SAGAN, Scott D. Why Do States Build Nuclear Weapons: Three Models I Search of a Bomb. *International Security*. Vol. 21, No. 3 (1996/1997):65-69.
- [21] JONES, Rodney W. Prospects for arms control and strategic stability in South Asia. *Contemporary South Asia*. Vol. 14, No. 2 (2005):200.
- [22] ZEB, Rizzwan. David Versus Goliath? Pakistan's Nuclear Doctrine: Motivations, Principles and Future. *Defense & Security Analysis*. Vol. 22, No. 4 (2006):387-408.
- [23] KAGAN, Frederick W. a Michael O'HANLON. 2007. Pakistan's Collapse, Our Problem. *The New York Times*. 18. listopadu 2007.
- [24] Viz ALAVI, Hamza. Pakistan between Afghanistan and India. *Middle East Report*, No. 222, Spring 2002; pro rozbor zajištění atomových zbraní v Pákistánu srovnej ZEB, Rizzwan. David Versus Goliath? Pakistan's Nuclear Doctrine: Motivations, Principles and Future. *Defense & Security Analysis*. Vol. 22, No. 4 (2006): 394-397.
- [25] LIEBER, Keir A. a Daryl G. PRESS. The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy. *International Security*. Vol. 30, No. 4 (2006):7-44.
- [26] Srovnej LIEBER, Keir A. a Daryl G. PRESS. The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy. *International Security*. Vol. 30, No. 4 (2006):7-44; HYNEK, Nikola. Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu: Vztah k odstrašování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 43, No. 4 (2008):15-16.
- [27] HYNEK, Nikola. Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu: Vztah k odstrašování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 43, No. 4 (2008):19-21; Zhang, Baohui. The Taiwan Strait and the Future of China's No-First-Use Nuclear Policy. *Comparative Strategy*. Vol. 21, No. 2 (2008):164-182; pro přehled čínského arzenálu srovnej Norris, Robert S. a Hans M. Kristensen. Chinese nuclear forces, 2008. *Bulletin of Atomic Scientists*. Vol. 64, No. 3 (2009):42-44.
- [28] ZHANG, Baohui. The Taiwan Strait and the Future of China's No-First-Use Nuclear Policy. *Comparative Strategy*. Vol. 21, No. 2 (2008):164-182.
- [29] GLASER, Charles L. a Steve FETTER. Counterforce Revised: Assessing the Nuclear Posture Review's New Missions. *International Security*. Vol. 30, No. 2 (2005):84-126.
- [30] Pro vývoj této normy srovnej TANNENWALD, Nina. Stigmatizing the Bomb: Origins of Nuclear Taboo. *International Security*. Vol. 29, No. 4 (2005):5-49, rovněž srovnej TANNENWALD, Nina. The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear Non-Use. *International Organization*. Vol. 53, No. 3 (1999):433-468; pro odlišný pohled na možnost využití jaderných zbraní ze strany USA srovnej PAYNE, Keith B. On Nuclear Deterrence and Assurance. *Strategic Studies Quarterly*. Vol. 3, No. 1 (2009):43-80; LIEBER, Keir A. a Daryl G. PRESS. The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy. *International Security*. Vol. 30, No. 4 (2006):7-44.
- [31] SCHELLING, Thomas C. Thinking about Nuclear Terrorism. *International Security*. Vol. 6, No. 4 (1982):61.
- [32] Office of Technology Assessment. *Technologies Underlying Weapons of Mass Destruction*. OTA-BP-ISC-115. 1993. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ota/9344.pdf>> ss.119-171.
- [33] DOLNIK, Adam. Die and Let Die: Exploring Links between Suicide Terrorism and Terrorist Use of Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Weapons. *Studies in Conflict & Terrorism*. Vol. 26, No. 1 (2002):28.
- [34] 9/11 Commission. *9/11 Commission Report*. Washington DC: U.S. Government Printing Office, 2004, s.169.
- [35] DOLNIK, Adam. Die and Let Die: Exploring Links between Suicide Terrorism and Terrorist Use of Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Weapons. *Studies in Conflict & Terrorism*. Vol. 26, No. 1 (2002):21.